

Thema 1 Water

Samenvatting

De watersnoodramp

In 1953 braken tijdens een zware storm de dijken door in Zeeland en delen van Noord-Brabant en Zuid-Holland. Het land overstroomde. Bij deze watersnoodramp kwamen veel mensen om het leven. Zo'n ramp mocht nooit meer gebeuren.

De Deltawerken

De regering maakte het Deltaplan: de dijken verhogen en de zeearmen met dammen afsluiten. In 1957 werd begonnen met de Deltawerken. De eerste dammen kwamen in de kleine zeearmen. In 1986 werden de Deltawerken voltooid met het grootste bouwwerk: de stormvloedkering in de Oosterschelde. De stormvloedkering is geen gewone dam, want hij laat het zeewater gewoon door. Maar bij heel hoog water kan hij afgesloten worden. De mensen in Zeeland zijn nu veilig. Voor de vissers en de natuur is het belangrijk dat het water in de Oosterschelde zout is gebleven.

Onder de loep

Flevoland

De Flevopolder en de Noordoostpolder zijn in het IJsselmeer gemaakt. Zonder dijken zou het land vijf meter onder water staan. De provincie Flevoland bestaat sinds 1986.

Zeeland

De zee heeft eeuwenlang de vorm van Zeeland veranderd. Bij overstromingen konden zomaar hele stukken land opgeslokt worden. Na de aanleg van de dammen in de zeearmen kan dat niet meer gebeuren.

Begrippen

watersnoodramp	De ramp in 1953 waarbij grote stukken van Zeeland, Noord-Brabant en Zuid-Holland overstroomden.
eb	Als de zee laag staat. Het strand is dan breed.
vloed	Als de zee hoog staat. Het strand is dan smal. Eb en vloed wisselen elkaar af.
zeearm	De plek waar de zee als een brede rivier het land instroomt.
Deltawerken	Al het werk dat gedaan is om het Deltaplan uit te voeren.
dam	Een soort dijk maar dan dwars in het water. Een dam moet het zeewater tegenhouden.

Thema 1 Water (vervolg)

Samenvatting

Deltaplan waterstand	Het plan om overstromingen in het zuidwesten van Nederland te voorkomen. De hoogte van het water in bijvoorbeeld een rivier of zee.
delta	Een plaats waar een rivier of zee zich in meerdere kleinere delen splitst.
stormvloedkering	Een dam van pijlers waartussen schuiven zitten. Normaal zijn die schuiven open. Bij stormvloed kunnen ze dicht.

Thema 2 Werk en energie

Samenvatting

Beroepen

Beroepen kun je verdelen in drie groepen. Mensen in de eerste groep (landbouw, tuinbouw en visserij) halen producten rechtstreeks uit de natuur. Mensen in de tweede groep (industrie) maken in fabrieken met machines producten, bijvoorbeeld appelstroop of appelmoes van appels. En mensen in de derde groep (diensten) vervoeren of verkopen producten, of ze doen iets voor een ander.

Verschuiving

Rond 1800 werkten de meeste mensen in de eerste groep. Rond 1900 werkten veel mensen in de tweede groep. Tegenwoordig werken de meeste mensen in de derde groep. Mensen zijn meer geld gaan verdienen en hebben meer vrije tijd. Daardoor kunnen ze meer kopen en hebben ze meer tijd voor bijvoorbeeld uitstapjes.

Onder de loep

Noord-Brabant

In Noord-Brabant was vroeger veel textielindustrie. Die industrie is er niet meer. De fabriekshallen zijn afgebroken of verbouwd tot musea of theaters.

Limburg

In Zuid-Limburg werkten vroeger veel mensen in de steenkoolmijnen. In 1975 werd de laatste mijn gesloten. Nu werken de meeste mensen in de dienstengroep.

De Vaalserberg is het hoogste punt van Nederland. Op de top ligt het Drielandenpunt. Daar grenzen Nederland, België en Duitsland aan elkaar.

Begrippen

eerste groep	Mensen die een beroep hebben waarbij ze voedsel direct uit de natuur halen. Zoals fruittelers, boeren en vissers.
natuur	Alles op aarde waar mensen niets aan hebben gedaan: planten, dieren, bossen, bergen enzovoort.
tweede groep	Mensen die iets maken van de producten uit de eerste groep.
industrie	Veel fabrieken bij elkaar.
derde groep	Mensen die diensten aanbieden.
diensten	Producten <i>vervoeren</i> , producten <i>verkopen</i> of <i>voor een ander iets doen</i> (de drie v's).

Thema 2 Werk en energie (vervolg)

Samenvatting

- verschuiving** Het soort werk wordt anders. Steeds meer mensen werken niet in de eerste of tweede groep, maar in de derde groep.
- functie** Het doel van iets, dat waarvoor het bedoeld is. Voorbeeld: eerst was een boerderij er om melk en vlees te maken. Nu kun je er verjaardagsfeesten geven. De functie is dus veranderd.
- vrije tijd** Tijd waarin mensen niet hoeven te werken maar wel leuke dingen kunnen doen.

Thema 3 De aarde beweegt

Samenvatting

Dag en nacht

De aarde draait om haar as. De zon kan dus maar een helft van de aarde verlichten. Daardoor is het licht en donker, dag en nacht. De aarde draait van bovenaf gezien tegen de klok in. Het lijkt daardoor of de zon opkomt in het oosten en ondergaat in het westen.

De aarde draait in 24 uur om haar as. Daarom is de aarde verdeeld in 24 tijdzones. Elke zone staat voor een uur.

Seizoenen

De aarde staat een beetje scheef en draait in een jaar om de zon. Het noordelijk halfrond krijgt de ene helft van het jaar meer zon en het zuidelijk halfrond de andere helft van het jaar. Zo ontstaan de seizoenen. Is het op het zuidelijk halfrond zomer, dan is het op het noordelijk halfrond winter. In de lente en de herfst krijgen het noordelijk en het zuidelijk halfrond evenveel zon.

In de zomer staat de zon hoger aan de hemel dan in de winter. De schaduwen zijn daardoor korter en er vallen meer zonnestralen op een klein stukje aarde. Het is dan ook warmer.

Zonnestelsel

De aarde draait met zeven andere planeten om de zon. Om sommige planeten draaien ook nog manen. De zon, de planeten en de manen vormen samen het zonnestelsel.

Onder de loep

Drenthe

Drenthe is de provincie waar de minste mensen op een vierkante kilometer wonen. In heel Drenthe wonen ongeveer 500.000 mensen.

Groningen

Groningen is een van de kleinste provincies. De hoofdstad Groningen is de grootste stad van Noord-Nederland. Delfzijl heeft de grootste haven.

Friesland

Friesland is een provincie met veel meren. Een groot deel van de Waddenzee hoort bij Friesland. Het is de enige provincie met twee officiële talen: Nederlands en Fries.

Begrippen

horizon Een plek in de verte waar de lucht en de aarde elkaar lijken te raken.

aardas Lijn die van noord naar zuid door de aarde loopt. De aarde draait hier als een tol omheen.

Thema 3 De aarde beweegt (vervolg)

Samenvatting

noordelijk halfrond	De bovenste helft van de aarde. Nederland ligt op het noordelijk halfrond.
zuidelijk halfrond	De onderste helft van de aarde.
planeet	Een rond hemellichaam dat om een ster draait.
manen	Hemellichamen die om een planeet draaien.
zonnestelsel	De zon samen met de planeten en de manen die eromheen draaien.
evenaar	De grens tussen het noorden en het zuiden van de aardbol. Hij loopt helemaal rondom de aarde.
Kreeftskeerkring	Een lijn om de aarde op het noordelijk halfrond. Als de zon hier recht boven staat, begint de zomer op het noordelijk halfrond.
Steenbokskeerkring	Een lijn om de aarde op het zuidelijk halfrond. Als de zon hier recht boven staat, begint de zomer op het zuidelijk halfrond.

Thema 4 Streken en klimaten

Samenvatting

Klimaatgebieden

De aarde kun je verdelen in gebieden met verschillende klimaten. Nederland heeft een zeeklimaat. Dat is een gematigd klimaat; de zomers zijn niet heel warm en de winters niet bijzonder koud.

De tropen liggen rond de evenaar. Daar is het warm en vochtig. Er is geen verschil tussen zomer en winter. Wel is er een natte periode, met heel veel regen, en een droge periode.

De subtropen zijn de gebieden op aarde tussen de tropen en de gebieden met een gematigd klimaat.

De zomers zijn tropisch warm en de winters niet erg koud. Op de Noordpool en de Zuidpool is het altijd koud.

Verschillen in temperatuur

De zee heeft invloed op de temperatuur: dicht bij zee is het in de winter minder koud en in de zomer minder warm dan in gebieden die verder van zee liggen. Ook de hoogte is van invloed op de temperatuur: op een berg is het kouder dan in het dal. Hoog in de bergen, boven de boomgrens, groeien zelfs geen bomen meer. Ook door de wind kan de temperatuur stijgen of dalen. Het is een groot verschil of de wind uit de warme woestijn of van de koude polen komt.

Onder de loep

Gelderland

Gelderland is de grootste provincie van Nederland. Het is een provincie met veel bossen, vooral op de Veluwe. Nijmegen is de grootste stad. De Waal en de IJssel zijn twee grote rivieren.

Overijssel

Overijssel dankt haar naam aan de rivier de IJssel, die langs de grens met Gelderland stroomt. Het is een provincie met veel riviertjes en beken.

Begrippen

klimaat	Het soort weer dat een land tijdens een lange periode heeft.
klimaatgebied	Gebied in de wereld waar het klimaat overal hetzelfde is.
gematigd klimaat	Klimaat waar de zomers niet heel warm zijn en de winters niet heel koud.
gematigde klimaatzone	Op het noordelijk halfrond het gebied tussen de Noordpoolcirkel en de Kreeftskeerkring, en op het zuidelijk halfrond het gebied tussen de Steenbokskeerkring en de Zuidpoolcirkel.
tropen	Het gebied ten zuiden en ten noorden van de evenaar. Je hebt er geen verschil tussen zomer en winter.

Thema 4 Streken en klimaten (vervolg)

Samenvatting

subtropen	Het gebied ten noorden en ten zuiden van de tropen. De zomers zijn er altijd tropisch warm. De winters worden nooit zo erg koud.
polen	Het bovenste en het onderste puntje van de aarde (de Noordpool en de Zuidpool). Het zijn de koudste gebieden van de wereld.
temperende werking	De invloed die de zee op de temperatuur heeft. De zee maakt warmte minder warm en kou minder koud.
hoogteligging	Hoe hoog een plek ligt. Dat is van invloed op de temperatuur: hoe hoger, hoe kouder.
boomgrens	Voorbij deze plek groeien door de kou geen bomen meer. Meestal op bergen.

Thema 5 Allemaal mensen

Samenvatting

Stedenbouw

Oude en nieuwe steden zijn op dezelfde manier opgebouwd. In het midden ligt de binnenstad of het centrum. Rondom het centrum liggen de oude buitenwijken. Daar staan veel arbeiderswoningen die rond 1900 zijn gebouwd. De arbeiders woonden toen dicht bij de fabrieken in de binnenstad. Daaromheen liggen de flatwijken. Flats werden vanaf 1950 veel gebouwd; er waren heel veel mensen die een woning zochten. Aan de rand van de stad zijn de nieuwbouwwijken. Daar hebben de meeste huizen een tuin.

De Randstad en het Groene Hart

De vier grootste steden van Nederland – Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht – en de steden en dorpen daartussen vormen een ring van steden. Dat is de Randstad. Het Groene Hart is het landelijke gebied midden in de Randstad. De steden van de Randstad mogen dit gebied niet opslokken. Toch worden er huizen, bedrijven en wegen gebouwd. Als de steden blijven doorgroeien, zal er steeds minder van het Groene Hart overblijven.

Onder de loep

Noord-Holland

Het Noordzeekanaal deelt de provincie Noord-Holland in tweeën. In het noorden van de provincie ligt veel landbouwgrond, in het zuiden liggen veel steden.

Zuid-Holland

Zuid-Holland is de provincie met heel veel bedrijvigheid. Denk maar aan de haven van Rotterdam en de industrie in het Rijnmondgebied.

Utrecht

Utrecht is de kleinste provincie. De hoofdstad Utrecht ligt in het midden van Nederland. Het treinstation van Utrecht is daardoor ook het grootste en drukste station van Nederland.

Begrippen

binnenstad	Het hart of het centrum van de stad, meestal het oudste stukje.
oude buitenwijken	De woonwijken rond het centrum van een oude stad.
miljoenenstad	Een stad met meer dan een miljoen inwoners en veel voorzieningen.
arbeiderswoningen	Huizen die rond 1900 zijn gebouwd voor fabrieksarbeiders.

Thema 5 Allemaal mensen (vervolg)

Samenvatting

stedelijke zone	Een gebied met grote en kleinere steden, die samen eigenlijk één grote stad vormen.
flatwijk	Wijk gebouwd rond 1950 met bijna alleen maar flats.
nieuwbouwwijk	Nieuwe woonwijk aan de rand van de stad.
Randstad	Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht plus de kleinere steden die daartussen liggen. Een ring van steden.
Groene Hart	Een landelijk gebied dat in het midden van de Randstad ligt.